

Streszczenie popularnonaukowe projektu

Nowoczesność i egzotyka. Podróżopisarstwo polskie w dwudziestoleciu międzywojennym

W centrum projektu badawczego znajduje się polska literatura podróżnicza dwudziestolecia międzywojennego. Interpretacji poddane zostaną więc reportaże, pamiętniki, dzienniki, wspomnienia opracowania, opisujące wyprawy do pozaeuropejskich miejsc ówczasie postrzeganych jako egzotyczne. Książki te, dziś niemal zupełnie zapomniane i nieobecne w studiach nad polską kulturą międzywojenną, po I wojnie światowej stanowiły bardzo popularną gałąź literatury. Przeprowadzone przeze mnie kwerendy pozwoliły ustalić korpus blisko 150 pozycji książkowych (nie licząc reportaży ukazujących się w prasie), a także liczne recenzje i dyskusje prasowe.

Głównym celem badań jest ukazanie, w jaki sposób w tego rodzaju piśmiennictwie przejawiała się samoświadomość polskiego obywatela. Wyruszał on do Afryki, Azji, obu Ameryk lub Australii z państwa, które w latach 1918-1939 intensywnie dążyło do bycia nowoczesnym. Tendencje modernizacyjne widoczne były w wielu dziedzinach (przemysłe, oświacie, prawie, infrastrukturze), przejawiały się również w formie aspiracji kolonialnych. Mimo licznie podjętych działań, mających podnieść Polskę do poziomu państw wysokorozwiniętych, II Rzeczpospolita była krajem zacofanym, zwłaszcza w stosunku do zachodniej Europy. Dlatego też samoświadomość polskich podróżników, którzy opisywali swoje wrażenia z odległych wypraw wyrastała z dwóch sprzecznych tendencji: przekonania o własnej nowoczesności oraz kompleksów względem nowoczesnego Zachodu. „Egzotyczny Inny” był więc niezbędny, aby na jego tle poczuć przynależność do „cywilizowanego świata”.

Zrealizowanie wskazanego celu wymaga jednak przeprowadzenia szeregu zadań go poprzedzających. Przede wszystkim, konieczne jest zdefiniowanie, jak pojęcie „egzotyka” rozumiano w dwudziestoleciu międzywojennym oraz w jakich kontekstach było wykorzystywane. Termin ten, choć często używany w studiach literaturoznawczych, nie doczekał się spójnego wyjaśnienia. Następnie, przeprowadzę analizę literaturoznawczą, wzbogaconą o osiągnięcia antropologii podróży i studiów postkolonialnych. Umożliwi ona wskazanie cech poetologicznych tego piśmiennictwa, a także zbadanie, co mogło mieć wpływ na sposób prezentowania odwiedzanych miejsc (czas podróży, znajomość języków, wykształcenie autora itp.). Dopiero tak przeprowadzone badania wstępne pozwolą zająć się kwestią samoświadomości polskich podróżników oraz ich autowyoobrażeń. W tym miejscu skorzystam z osiągnięć studiów imagologicznych.

Planowany projekt badawczy jest pierwszą próbą monograficznego ujęcia polskiego podróżopisarstwa dwudziestolecia międzywojennego. Dotychczas ukazywały się jedynie artykuły opisujące wybrane utwory podróżnicze z lat 1918-1939, analizujące je w zupełnie odmiennych kontekstach. Wyniki badań nie tylko dopełnią wiedzę na temat polskiej literatury tego okresu oraz uzupełnią studia nad kulturową historią podróżowania (narodziny turystyki masowej, nowe sposoby podróżowania, rola fotografii). Przede wszystkim, będą one nowatorskim spojrzeniem na literaturę podróżniczą jako odbicie polskiej samoświadomości w nowo odrodzonym państwie.